

UCL
Universit 
catholique
de Louvain

Universit  catholique de Louvain
Faculté de philosophie, arts et lettres

Eindwerk: Auteursbeelden

Zien, horen, reizen ter ontdekking van de andere: “Schaduwpeloton”

H l ne DELVILLE

Academie jaar 2015-2016

Master in moderne talen en letterkunde: Nederlands-Engels

INLEIDING

Het heterolinguisme is meer en meer aanwezig in de literatuur. In de volgende paragrafen ga ik, ten eerste, de gedichtenbundel die ik gekozen heb, “Schaduwpeloton”, beschrijven en analyseren op het standpunt van het wielrennen. Daarna ga ik naar het vertaalwerk ontleden met het oog op de betekenisverschillen en de onvertaalbaarheid van sommige strofen. Vervolgens zal ik de smartphone-applicatie bespreken om te zien of de gelezen tekst een andere betekenis kan geven aan de woorden.

1. “SCHADUWPELTON”: HET WIELRENNEN DOOR DE STAD UTRECHT

Terwijl de stad Utrecht zich fier klaarmaakt de eerste etappe van de Ronde van Frankrijk 2014 te ontvangen, hebben de dichters van de stad, allen lid van de stadsdichtersgilde, zich verenigd. Ze wensen samen de 13 kilometer van de eerste tijdrif af te leggen en stil te houden op specifieke plaatsen van het parcours. Deze plaatsen dienden ter inspiratie voor gedichten die de bedoeling hebben andere inzichten te krijgen op bepaalde aspecten van de stad. Deze toeristische gedichtenbundel brengt een ode aan de mooiste elementen van het parcours, zoals de Villa Jongerius (het eerste Texaco benzinstation van Nederland), maar tevens ook de lelijkste, zoals een brug vol tags, door een stem te geven aan de straten en inwoners van de stad. De poëzie zorgt ook voor tegengewicht aan de snelheid waardoor de omgeving onzichtbaar wordt tijdens de course; ze maakt het onzichtbare zichtbaar. Als de wielersport als doel heeft het snelste aan de finish te raken en de wetten van de natuur te tarten, nodigen de dichters daarentegen uit ten volle te genieten van elk moment van het parcours.

“Schaduwpeloton” bestaat uit een verzameling van Nederlandstalige gedichten die Michèle Hutchison en Daniel Cunin vertaald hebben in het Engels en het Frans. De aanwezigheid van deze drie talen hebben als doel een buitenlands lezerspubliek te bereiken. De bundel is een uitnodiging om de eerste etappe van de ronde af te leggen met een beschouwelijke blik zonder blindelings het wielerpeloton te volgen maar door stil te staan en te kijken, want « *Le Tour ne s’arrête pas pour un stade. Le Tour passe devant, autour, voire dedans, il est vain de réfléchir là-dessus, le Tour ne s’arrête pas pour un bloc de béton*¹ » zoals Nanne Nauta zei in het gedicht « Nieuw Galgenwaard, Stadion van FC Utrecht / Nieuw Galgenwaard, Stade du FC Utrecht » (p. 21). Hierdoor doet de tekst nadenken over het leven

---

¹ Utrechts Stadsdichtersgilde, *Schaduwpeloton, Fiets je eigen Tour d’Utrecht in 13 gedichten*, 2015, Zwolle, Uitgeverij Magonia (p.21)

en de tijd die verstrijkt in immense wereld waar we zo klein zijn en waar de natuur onafhankelijk van onze eindigheid bestaat.

<i>een park is waar wij woonden voor we geboren werden</i>	<i>un parc c'est là où nous habitons avant notre naissance</i>
<i>en een park is een belofte van wat komen gaat</i>	<i>et un parc c'est une promesse de ce qui va venir².</i>
	(Alexis de Roode, « Bloeyendael / Bloeyendael, Val Fleuri » p. 33)

Bovenop een ontdekking van de stad, drukken de dichters hun visie op de Ronde uit. Een eeuw geleden was dit avontuur nog pionierswerk. De eerste wielrenners waren ruiters die op fietsen rijden die men nu als archaisch zouden beschouwen, aangezien de enige manier om te remmen het beheersen van hun pedalen was. De uitvinding van de fiets heeft een nieuw tijdperk ingeluid.

Toen kwam de eerste vélocipède en het	Arriva le premier vélocipède, cause
verbaasde, zonder paard bewogen, enkel	d'ébahissement, se mouvoir sans cheval, rien
op twee wielen, een nieuwe tijd begon.	que sur deux roues, une nouvelle ère s'ouvrait ³
	(Els van Stalborch, "Biltstraat / Bitstraat", p. 37)

Vandaag zijn wielrenners bijna tot over de oren uitgeruste astronauten die gevolgd worden door een heel team van wetenschappers en techniekers.

niet dit doorgefokte rekenwerk	<i>non pas des calculs scientifiques</i>
van wetenschap en ruimtevaart.	<i>et aérospatiaux de tarabiscotos.</i>
Ik start een volle eeuw te laat.	<i>Je prends le départ un bon siècle trop tard.⁴</i>
	(Ingmar Heytze, "Naar de meet / Vers le départ", p.13)

Doorheen hun openbaring kan men zien dat de dichters een zekere nostalgie uitdrukken. Hierdoor herinneren ze aan de lezer de mogelijkheid om uitgestrekte landschappen te ontdekken in totale vrijheid buiten de bewandelde paden.

---

² Utrechts Stadsdichtersgilde, *Schaduwpeloton, Fiets je eigen Tour d'Utrecht in 13 gedichten*, 2015, Zwolle, Uitgeverij Magonia. (p.33)

³ Idem. (p.37)

⁴ Ibid. (p.13)

*Alle wegen liggen open: rijd als een schaduwpeloton
je sporen achterna, ga je eigen pad alvast vooruit
of blijf te midden van de massa voor altijd staan.*

*Toutes les pistes praticables : suivez en peloton fantôme
vos traces, devancez dès à présent votre propre chemin
ou mêlez-vous à jamais à la foule.⁵*

(Vrouwkje Tuinman, « Kruispunt / Croisement », p.17)

2. HET HETEROLINGUISME EN DE BEPERKINGEN VAN DE VERTALING

Het spreekt voor zich dat de vertaling van gedichten op zich poëtisch moet zijn. Roman Jakobson⁶ benadrukt het feit dat “poëzie, per definitie, onvertaalbaar is”. Volgens Paul Delbouille⁷, “elk poëtisch geschrift stoelt op symboliek en een spel van klanken, op een goed gebruik van aanwijzingen en connotaties die boven het gangbare taalgebruik gaat, bestaat uit danig veel obstakels, bijna onoverwinnelijk, voor de vertaler”. Een woord beschikt dikwijls over verschillende betekenissen en deze polysemie, op de welke onder andere de dichterlijkheid stoelt, vindt niet steeds een gelijke in een ander idioom. Desondanks is het noodzakelijk dat de vertaler trouw blijft aan de brontaal en tegelijk een vlotte en leesbaar tekst produceert in de doeltaal. De vertaler moet dus soms toegevingen doen ten einde de vertaling te bevrijden van potentiële gedochten. Men vindt er een voorbeeld van in het gedicht “Naar de meet” van Ingmar Heytze, waar de tweede strofe in het Frans verpletterend zou zijn indien Daniel Cunin deze niet aangepast zou hebben:

*Trainen vind ik net zo onsportief
als derailleurs, ik haal het zuiver uit
mijn eigen benen. Ik wil de krachten
meten die er zijn, niets minder,*

*S'entraîner : tout aussi peu sportif
que les dérailleurs. Moi, je m'appuie
sur mes seules jambes. Je mesure
les forces en présence, ni moins,⁸*

(Ingmar Heytze, « Naar de meet / Vers le départ », p.13)

Opdat een vertaler een ware “passeur de sens” is, moet hij zin hebben zijn plezier te delen, net zoals een geheim gedeeld wordt, zoals hij dit zelf ondervonden heeft bij het ontdekken van het gedicht. Daar de vertaler eerst en vooral een lezer is die begrepen heeft, en dan de tekst geïnterpreteerd heeft, ten einde zijn lezersvreugde over te brengen aan derden.

⁵ Utrechts Stadsdichtersgilde, *Schaduwpeloton, Fiets je eigen Tour d'Utrecht in 13 gedichten*, 2015, Zwolle, Uitgeverij Magonia. (p.17)

⁶ R. Jakobson, « Aspects linguistiques de la traduction », dans *Essais de linguistique générale*, Paris, Minuit, 1986, p. 86.

⁷ P. Delbouille, *Poésie et Sonorités*, Paris, Les Belles Lettres, 1984.

⁸ Utrechts Stadsdichtersgilde (p.13)

Hij dient een brug te bouwen tussen twee culturen, geschiedenissen en taalgemeenschappen, wat moeilijk kan zijn in de mate dat wat vreemd is ook ongekend kan zijn. In het geval van de bundel “schaduwpeloton”, werd de vertaling vergemakkelijkt door het feit dat het schrijven van de teksten in de drie talen bijna simultaan gebeurde. De huidige Franse of Engelse lezer is ook bevoordeeld aangezien de gedichten hedendaags aan zijn realiteit is. Echter, er blijft een waas: het voorwoord en de verschillende introducties bij de gedichten werden enkel in het Nederlands geschreven. Toch zou een vertaling in het Frans en het Engels nuttig geweest zijn voor de wielrenners die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van de plaatsen die als inspiratie dienden voor de dichters. Er is dus een verlies van zin voor buitenlandse toeristen die Utrecht niet kennen. In “Schaduwpeloton” die de stad doorloopt, blijven sommigen meer in de schaduw dan anderen.

3. EEN ANDERE TAAL: DE SMARTPHONE-APPLICATIE

Parallel aan de gedrukte versie van de bundel is er een smartphone-applicatie die tijdens het fietsen toelaat te luisteren naar de dichters die hun eigen teksten voorlezen. Deze toepassing geeft een andere betekenis aan de woorden: de klanken die door de wind meegenomen worden tijdens de fietstocht geven enkel een ritme aan de koers als ze gelezen of beluisterd worden in het kader van de Ronde van de stad. Het verschil tussen het geschreven en het gelezen gedicht is vergelijkbaar met die tussen het getraceerde en het gereden parcours. De zintuiglijke ervaring is zeer verschillend: de stem en de dictie van de dichter openen een landschap van woorden van waaruit een melodie met haar ritme en stiltes opstijgt.

Het is mogelijk de gesproken taal voor elk gedicht te kiezen. Terwijl elke Nederlandse dichter zijn eigen tekst voorleest, lezen beide vertalers elk alle door hun vertaalde gedichten voor. Verschillende stemmen vergezellen het traject in het Nederlands maar slechts één stem vergezelt de Franse en Engelse luisteraar. Dus hebben de drie talen niet dezelfde plaats, noch op het editoriaal vlak, noch binnen de applicatie: de ontdekkingsgebied is deze van de Nederlandse cultuur, die bijgestaan wordt door helpers naar andere taalgebieden.

CONCLUSIE

Schaduwpeloton is in deze zin een bijzonder editoriaal project waarbij Franstaligen en Engelstaligen geïntroduceerd worden in tegelijkertijd plaats en poëtische gevoeligheden van Nederland. Het geeft de mogelijkheid aan elke lezer/luisteraar, in de drie talen, de mogelijkheid de muren en de landschappen die het traject vergezellen van de eerste etappe van de Ronde van Utrecht, waar woorden opgeschreven werden, te lezen. In de gesproken versie zorgt een wisselwerking van de zang van de dichter, zijn ademhaling, zijn ritme en zijn stiltes voor een unieke en tijdelijke ervaring. Het geleverde plezier zorgt voor een lyrische ervaring van de poëzie vergelijkbaar aan deze die men ervaart bij het ontdekken van een nieuwe stad.

Het is deze bevoegdheid die je zin geeft om steeds verder te trappen ten einde nieuwe plaatsen en inzichten te ontdekken. Of ruimer, zin geeft om de dialoog aan te gaan met wat ons omringt en ons toch vreemd is.

BIBLIOGRAFIE

- P. Delbouille, *Poésie et Sonorités*, Paris, Les Belles Lettres, 1984.
- R. Jakobson, « Aspects linguistiques de la traduction », dans *Essais de linguistique générale*, Paris, Minuit, 1986, p. 86.
- Utrechts Stadsdichtersgilde, *Schaduwpeloton, Fiets je eigen Tour d'Utrecht in 13 gedichten*, 2015, Zwolle, Uitgeverij Magonia.